

15η ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΕΚΠΟΜΠΗ «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή»

τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀ.Θ.Σ. Βόλου.
στὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ στὴν ΟΡ.ΜΑ. τῆς Ἰ.Μ.Δημητριάδου
Ἐπιμέλεια: ΚΩΝ/ΝΟΣ ΧΑΡΙΛ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ

ΘΕΜΑ ΕΚΠΟΜΠΗΣ: Ἐλευθερία καὶ Ψαλτικὴ Τέχνη (β)

Σάββατο, 11 Ἀπριλίου 2015 (Μέγα Σάββατον)

ΣΗΜΑ ΕΝΑΡΞΕΩΣ - ΤΕΛΟΥΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	«Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή» (Ὅσιου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Περὶ Ψαλμοῦ [De psalmo])
ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	Ἄγιογραφικὲς καὶ Πατερικὲς Θεολογήσεις γὰρ τὴν Ἱερὰ Ψαλμωδία.
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	Μία παραγωγή τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου.
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	Παρουσιάζει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Τομέα Κων/νος Καραγκούνης, Ἐπίκουρος Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
ΣΥΜΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	Συμπαρουσίαση: Ἀριάδνη Τσαλούχου, Ψυχολόγος.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

1. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 2.

ΠΡΟΦΩΝΗΣΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

Ἀγαπητοὶ ἀκροατές, χαίρετε! **Καλὴ Ἀνάσταση.**

Κάθε ἐβδομάδα, αὐτὴν τὴν ἡμέρα καὶ ὥρα ἀκοῦτε τὴν ἐκπομπή, «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή», ἀφιερωμένη στὴν Ἱερὰ Ψαλμωδία τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Μπορεῖτε νὰ ἀφήνετε τὰ μηνύματά σας, πὶς παρατηρήσεις ἢ πὶς ἀπορίες σας, στὸ τηλεφωνικὸ κέντρο τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ, καλώντας τὸν ἀριθμὸ 210-7298222, ἀπὸ πὶς 7 τὸ πρωὶ ἕως πὶς 8 τὸ βράδυ ἢ, ἀκόμη, μπορεῖτε νὰ καλεῖτε τὸ τηλέφωνο 6947774647 τοῦ ἐπιμελητοῦ τῆς ἐκπομπῆς.

Ἐπίσης, μπορεῖτε νὰ μᾶς στέλνετε προσωπικούς σας δίσκους ἢ ἠχογραφήσεις σας Ψαλτικῆς, πὶς ὁποῖες εὐχαρίστως θὰ παίζουμε στὴν ἐκπομπή μας. Τὸ ὑλικὸ σας αὐτὸ μπορεῖτε νὰ μᾶς τὸ στέλνετε μαζὶ μὲ τὰ στοιχεῖά σας καὶ ἓνα σύντομο βιογραφικὸ σας, εἴτε ταχυδρομικῶς στὴ διεύθυνσή μας **Ἄμοργοῦ 6B, Τ.Κ. 38500, Βόλος**, εἴτε ψηφιακῶς στὴν ἠλεκτρονικὴ διεύθυνση τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς, **tomeaspsaltikis**, μίᾶ λέξη, ὅπως ἀκούγεται, **@acadimia.org**, ὅλα τὰ γράμματα μὲ μικροὺς λατινικοὺς χαρακτήρες.

Σᾶς ὑπενθυμίζουμε, ἀγαπητοὶ φίλοι, ὅτι τὰ κείμενα τῶν ἐκπομπῶν μας ὑπάρχουν πλέον ἀναρτημένα στὸν ιστότοπο τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου. Ὅσοι ἐνδιαφέρεστε νὰ βλέπετε ἢ νὰ κατεβάξετε τὰ κείμενα τῶν ἐκπομπῶν μας, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ ἐπισκέπτεσθε τὸ σάιτ τοῦ Τομέα στὸ **www.tomeaspsaltikis** -μῖα λέξη, ὅπως ἀκούγεται- **gr**. Ἐδῶ μπορεῖτε, ἐπίσης, νὰ βρίσκετε πληροφορίες γὰρ πὶς λοιπὲς δράσεις τοῦ Τομέα (συνέδρια, ἡμερίδες, λατρευτικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις, ἐκδόσεις-κυκλοφορίες δίσκων), καθὼς καὶ ἐπιστημονικὲς μελέτες τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν μελῶν του.

Στη σημερινή έκπομπή, κατά τις μουσικές γέφυρες, θα ακούσουμε επίκαιρους ύμνους τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος ἀπὸ ἐξαιρετικὲς σπάνιες ἠχογραφήσεις τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχοντος Πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Κωνσταντίνου Πρίγκου. Προέρχονται ἀπὸ μία πολύτιμη ἔκδοση τοῦ δικηγόρου καὶ ἐκδότη Ἀνδρέα Παπανδρέου μὲ τίτλο «ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ - ὝΜΝΟΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΥ». Πρόκειται γιὰ διπλὸ δίσκο ἀκτίνας. Οἱ ὕμνοι, ποὺ ἐμεῖς σήμερα θὰ ἀκούσουμε, προέρχονται ἀπὸ τὸν πρῶτο δίσκο.

2. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 4α.

Ἄς ἔλθουμε, τώρα, ἀγαπητοὶ ἀκροατές, στὸ θέμα τῆς σημερινῆς μας ἐκπομπῆς.

Ὅπως σᾶς ἔχουμε ἤδη ἐνημερώσει ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἐκπομπή μας, σὲ τρεῖς ὁλόκληρες ἐκπομπές θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας στὴν Ψαλμωδία, γενικῶς, καὶ στὴν Ψαλμική Τέχνη, εἰδικότερα. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι τεράστιο.

Ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς τρεῖς ἐκπομπές ἦταν μία γενικὴ εἰσαγωγή στὸ θέμα, μὲ πολλές, πάντως, ἐνδιαφέρουσες, ἔστω ἔμμεσες, ἀναφορὲς στὴν ἐλευθερία στὴν Ψαλμική Τέχνη. Ἐχοντας μιλήσει γενικῶς γιὰ τὴν ἐλευθερία στὸν Χριστιανισμό, ἐπικεντρωθήκαμε ἔπειτα στὴν ἐλευθερία στὴν Ὁρθόδοξη Λατρεία καὶ στὶς λατρευτικὲς τέχνες. Σήμερα, θὰ μιλήσουμε εἰδικότερα καὶ στενότερα γιὰ τὴν τέχνη, ποὺ κυρίως ἐνδιαφέρει τὴν ἐκπομπή μας, τὴν Ψαλμική.

Ψαλμωδία καὶ Ἐλευθερία. Φθάνει, λοιπόν, ὁ λόγος σὲ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴ λατρευτικὴ μουσική, προκειμένου νὰ δείξουμε τὸ πνεῦμα ἐλευθερίας ποὺ τὴν διακρίνει, τόσο ὡς μουσικοθεωρητικὸ καὶ σημειογραφικὸ σύστημα, ὅσο καὶ ὡς λατρευτικὴ μουσικὴ πρακτικὴ.¹ Συνάμα, θὰ ἀναδειχθοῦν αὐτόματα τὰ ὅρια αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ θὰ φανοῦν οἱ περιπτώσεις στὶς ὁποῖες ἡ ἐλευθερία καταστρατηγεῖται, καθὼς ἀπολήγει σὲ αὐθαιρεσία. Πρῶτα, ὅμως, ἐπιτρέψτε μας μιὰ παρένθεση, ἀγαπητοὶ φίλοι, προκειμένου νὰ σᾶς μεταφέρουμε μιὰ πρόταση τοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ὀνομασία τῆς Ψαλμικῆς Τέχνης. Στὴν πρόταση αὐτή, ποὺ ἔχει τεράστιο ἐνδιαφέρον, ὁ π. Μεταλληνὸς καταλήγει μὲσω θεολογικῶν συλλογισμῶν. Γράφει : «Ἡ ὕμνογραφία μας εἶναι “δωγματικὴ”. Ἄρα καὶ ἡ μουσικὴ, ἡ ὁποία ἐπελέγη ὡς ἐνδυμά της -καὶ ὄχι τυχαίως, ἀλλὰ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ- καλεῖται ἀκριβῶς εἰς αὐτὸ τὸ δῶγμα νὰ ὑπηρετήσῃ. Κατ’ οὐσίαν εἰς τὸν χῶρον τῆς ὀρθ. Λατρείας, δὲν ἔχομεν αὐθυπόστατον ἐκκλ. μουσικὴν τέχνην, ἀλλὰ μουσικὴν τῶν ὀρθοδόξων ὕμνων.» *Αὐτὴ τὴ θέση θὰ πρέπει νὰ τὴ θυμόμαστε πάντοτε, ὅταν ἀναρωπιέμαστε, ἕως ποῦ φθάνουν τὰ ὅρια τῆς ἐλευθερίας στὴν ὀρθόδοξη Ψαλμωδία.* Πίσω, λοιπόν, τώρα στὸ θέμα μας.

♦ **Πρῶτο ζήτημα:** *Ἐλευθερία στὸ λειτουργικὸ καὶ τελετουργικὸ μέρος τῆς χριστιανικῆς Λατρείας.* Ἡ ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ἐξέλιξη καὶ διαμόρφωση τῆς Λατρείας, ἡ γένεση, συγχώνευση ἢ ὀριστικὴ ἐγκατάλειψη τῶν ποικίλων λειτουργικῶν τύπων, ἡ ἀνάπτυξη καὶ σταδιακὴ συρρίκνωση τοῦ κοσμικοῦ καὶ τοῦ μοναχικοῦ Τυπικοῦ, καθὼς καὶ ἡ καθιέρωση κατὰ τόπους καὶ ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες διαφόρων ἡθῶν τελετουργικῆς ἐθιμοτυπίας, σὲ τίποτε ἄλλο δὲν ὀφείλονται, παρὰ σὲ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος τῆς Ὁρθοδόξιας. *Ἰδιαιτέρως*

σχεπικό είναι το σημείωμα, που παραθέτει ο συγγραφεύς του βιβλίου *Κώδιξ Ειδικῶν Θεμάτων Ἐκκλησιαστικῆς Τάξεως καὶ Ἐθιμοτυπίας τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀρχιμανδρίτης Πατρίκιος Καλεώδης: «Ἐτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐν λόγῳ Κώδικος εἶναι, ὅτι οὗτος παρουσιάζει ἰκανὴν πλαστικότητα, ἐλαστικότητα, εὐελιξίαν καὶ ἐλευθερίαν, μὴ δογματίζων διὰ τὰ ἀδογματίστα καὶ μὴ προτείνων, μηδὲ ἐπιβάλλων στανικὰς ρομποτικὰς καὶ ψυχρὰς θέσεις, ἐπὶ θεμάτων σχολαίων καὶ ἀσημάντων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπὸ συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἕως σήμερον ἰσχύει ἡ ποικιλία, ὁ «πλουραλισμός», καὶ ἡ χαρίεσσα ἐλευθερία κινήσεων, δι' ὧν ἀπάντων ἐκφράζεται καὶ διαφυλάσσεται ὁ πλοῦτος καὶ δυναμισμὸς τῆς Θείας Λατρείας, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Τελετῶν, καὶ τῶν ἐν γένει Ἐκκλησιαστικῶν Ἐκδηλώσεων, ὡς ἡ ἐνσυνείδητος μετοχὴ εἰς τὰ τελούμενα καὶ δρώμενα πάντων τῶν συμμετεχόντων εἰς αὐτά.»² **Ἀποκορύφωση αὐτῆς τῆς εὐελιξίας στὴ Λατρεία μας εἶναι καὶ οἱ περίφημες προτροπὲς τοῦ Τυπικοῦ, «εἰ δόξῃ τῷ προεστῶτι», «ὡς δόξῃ τῷ προεστῶτι», «ὡς ἂν δόξῃ τῷ προεστῶτι» καὶ ἄλλες.** Οἱ περίφημες αὐτὲς γιὰ τὸ πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ «οἰκονομίας» ἐκφράσεις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Τυπικοῦ ἀποτελοῦν συχνὰ ἀντικείμενο ἀμφισβητήσεως ἐκ μέρους ἀνθρώπων μὴ ἐχόντων Ὁρθόδοξο πνεῦμα ἢ ἔχουν καταφανῶς σκανδαλισθεῖ ἀπὸ ἀνοίκεια συμπεριφορὰ κάποιων, οἱ ὁποῖοι καταστρατηγοῦν τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας. Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ ἐδῶ ἡ παρατήρηση, ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν εὐρίσκεται σπὺς σοφώτατες αὐτὲς ἐκφράσεις τοῦ Τυπικοῦ, ἀλλὰ στὴν ἀδυναμία μερικῶν νὰ κατανοήσουν, ποιός, σὲ κάθε περίπτωση, εἶναι ὁ «Προεστῶς».

3. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 4β.

♦ **Δεύτερο ζήτημα: Ἐλευθερία ἐπιλογῆς Ψαλμωδία μετὰ μέλους ἢ Ψαλμωδία ἄνευ μέλους; Ψαλμωδία μετὰ φωνῆς ἢ Ψαλμωδία ἄνευ φωνῆς;** Μπορεῖ, σήμερα, λέγοντας Ψαλμωδία, ὁ νοῦς νὰ πηγαίνει αὐτομάτως στὴν μετὰ μέλους ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, ὅμως, ἡ πατερικὴ καὶ ἀσκητικὴ παράδοση ἔχει τελείως διαφορετικὴ ἀποψη. **Θὰ ἦταν δυνατόν, νὰ ἐρανισθοῦν πάμπολλα σχεπικὰ χωρία, εἴτε, ἐπὶ παραδείγματι, ἀπὸ τοὺς Ὁσίους Ἐφραίμ καὶ Ἰσαὰκ τοὺς Σύρους, εἴτε ἀπὸ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιο καὶ ἄλλους Πατέρες, ἀκόμη καὶ ἀπὸ νεωτέρους, συγχρόνους μας γερωντάδες, οἱ ὁποῖοι διασώζουσι τὴν παλαιὰ ἀσκητικὴ καὶ ἡσυχαστικὴ παράδοση, ὅπως οἱ νεοφανεῖς Ὁσίοι Πορφύριος ὁ Κουσοκαλυβίτης καὶ Παΐσιος ὁ Ἀγιορείτης.** Ἐξάλλου ὁ καθηγητὴς Ἀθ. Βουρλῆς στὴ μελέτη του *Θέματα Ἱερῶς Ψαλμωδίας*³, παραθέτει ὅλες τὶς ἔννοιες τοῦ ὅρου «Ψαλμωδία», ὅπως αὐτὸς ἀπαντᾷ στὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης. **Διακρίνει, ἔτσι, σαφῶς τὶς περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες δηλώνεται Ψαλμωδία μετὰ μέλους ἢ ἀπλῶς χῦμα σπιχολόγησι, κατὰ μόνας, τῶν βιβλικῶν Ψαλμῶν.** Γράφει: «Τὸν ὅρο “ψαλμωδία” ὁ ἅγιος Γρηγόριος τὸν χρησιμοποιοῖ μὲ δύο κυρίως σημασίες: Μὲ τὴν πρώτη -που εἶναι καὶ συνηθέστερη- ἐννοεῖ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν τῆς Π. Διαθήκης, ἐνῶ μὲ τὴ δεύτερη, ὅ,τι κι' ἐμεῖς σήμερα, δηλαδὴ τὸ ψάλλειν, τὸ ὑμνεῖν, τὸ ἄδειν καὶ αἰνεῖν ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν.»

² Καλεώδης Πατρίκιος, Ἴωσ., Ἀρχιμανδρίτης, *Κώδιξ Ειδικῶν Θεμάτων Ἐκκλησιαστικῆς Τάξεως καὶ Ἐθιμοτυπίας, κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος κυρίως ἰσχύοντα, ἢτοι Ειδικὸν Τελετουργικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἢ περὶ Ἱερῶς Αἰσθητικῆς Δοκίμιον*, ἔκδοσις τῆς Ἱερῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τοῦ τυπογραφίου τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήναι 2009, σελ. 14 - 15.

³ Ἀθ. Βουρλῆς, *Θέματα Ἱερῶς Ψαλμωδίας*, τόμος Α', ἐκδόσεις Σ. Ἀθανασόπουλος - Σ. Παπαδάμης καὶ ΣΙΑ Ε.Ε., Ἀθήναι 2000, σελ. 15 - 16.

Και παρατηρεί: «Τὸν ὄρο “ψαλμωδία” μὲ τὴν πρώτη σημασία χρησιμοποιοῦν κι’ ἄλλοι Πατέρες κι’ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς πρὸς δῆλωσι τῶν Ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ...»

Ἐξάλλου, καὶ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος εἶναι σαφής, ὅταν λέει: «Διὰ τῆς φωνῆς ψάλλομεν, διὰ τὴν διεγείρωμεν ἑαυτούς, διὰ τῆς καρδίας ψάλλομεν διὰ τὴν ἐξιλεώσωμεν τὸν Θεόν.»⁴ Ἄρα, καὶ ἡ καρδιακὴ προσευχὴ καὶ ἡ μονολόγιστος εὐχή, Ψαλμωδία θεωροῦνται.

Φυσικά, ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐπεκτείνεται περισσότερο: Ἡ Ψαλμωδία δὲν εἶναι ἔργο τελούμενο μόνο ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἀποφαίνεται. Ὁ πιστὸς μπορεῖ νὰ ψάλλει σὲ κάθε τόπο καὶ χρόνο, στὴν περίπτωσι αὐτὴ μέσω τῆς διανοίας, ἐφόσον «ἔξεστι καὶ χωρὶς φωνῆς ψάλλειν, τῆς διανοίας ἔνδον ἠχοῦσης». Ἔτσι, ἐπὶ παραδείγματι μπορεῖς νὰ ψάλλεις στὴν οἰκία σου, λέγει: «...Σὺ ποίησον Ἐκκλησίαν τὸ δωματίον σου. Ἐνθα γὰρ ψαλμὸς καὶ εὐχὴ καὶ προφητῶν χορεία, καὶ διάνοια τῶν ἀδόντων θεοφιλῆς, οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τὴν σύνοδον ταύτην προσειπῶν ἐκκλησίαν. Κὰν μὴ εἰδῆς τὴν δύναμιν τῶν ῥημάτων, αὐτὸ τέως τὸ στόμα παίδευσον τὰ ῥήματα λέγειν. Ἀγιάζεται γὰρ καὶ διὰ ῥημάτων ἢ γλῶσσαι, ὅταν μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγηται...»⁵ Μπορεῖς ἀκόμη νὰ ψάλλεις στὴν ἐργασία, στὴν ἀγορά, καθ’ ὁδόν, στὴν τράπεζα, στὸ δικαστήριον, στὸ ἐργαστήριον, ὅπουδῆποτε· εἴτε εἶναι κανεὶς μόνος, εἴτε μὲ φίλους. «...Οὐ γὰρ ἀνθρώποις ψάλλομεν, ἀλλὰ Θεῷ τῷ δυναμένῳ καὶ καρδίας ἀκοῦσαι, καὶ εἰς τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας ἡμῶν εἰσελθεῖν.»⁶

Μὲ τὸ σκεπτικὸ αὐτό, οὔτε ἡ καλλιφωνία εἶναι τὸ κυρίως ζητούμενον στὴν Ψαλμωδία. Γράφει πάλι ὁ Χρυσόστομος: «...Ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης, κὰν γεγηρακῶς τις ἦ, κὰν νέος δασύφωνος, κὰν ρυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. Τὸ γὰρ ζητούμενον ἐνταῦθα, ψυχὴ νήφουσα, διεγερμένη διάνοια, καρδία κατανενυγμένη, λογισμὸς ἐρρωμένος, συνειδὸς ἐκκεκαθαρμένος. Ἐὰν ταῦτα ἔχων εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ χορόν, παρ’ αὐτὸν δυνήσῃ στήναι τὸν Δαυὶδ.»⁷

Ἐάν, λοιπόν, ὁ πιστὸς εἶναι ἐλεύθερος νὰ ψάλλει εἴτε μὲ τὰ σωματικὰ του φωνητικὰ ὄργανα, μετὰ μέλους καὶ ἄνευ μέλους, εἴτε μὲ τὴν διάνοιά του, κατὰ τρόπον σιωπηλὸ καὶ ἐσωτερικὸ, τότε ὅλα εἶναι ἀπροϋπόθετα; Ὁχι. Τὰ ὄρια αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας προσδιορίζει ὁ Μέγας Βασίλειος μὲ ἔκφρασι ἀφοπλιστική: «Οὐκ εἶ τις τῷ στόματι προφέρει τὰ τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα, οὗτος ψάλλει τῷ Κυρίῳ, ἀλλ’ ὅσοι ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς ἀναπέμπουσι τὰς ψαλμωδίας καὶ ὅσοι εἰσὶν ὅσοι, σώζοντες τὴν πρὸς Θεὸν δικαιοσύνην, οὗτοι δύνανται ψάλλειν τῷ Θεῷ τοῖς ῥυθμοῖς τοῖς πνευματικοῖς ἀρμοζόντως ἀκολουθοῦντες. Πόσοι ἀπὸ πορνείας ἐστᾶσιν ἐνταῦθα, πόσοι ἀπὸ κλοπῆς! Πόσοι δόλον, πόσοι ψευδολογίαν ἐν ταῖς καρδίαις κρύπτοντες! Ψάλλειν οἴονται, τῇ ἀληθείᾳ μὴ ψάλλοντες.»⁸

Ἄς ἀκούσουμε τὸν Συναξαριστὴ τῆς 1ης Νοεμβρίου, στὸ Συναξάρι τοῦ Ἁγίου Ὁσιομάρτυρος Ἰακώβου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, πὶ διηγεῖται γιὰ ἕνα νέον· πὶ ἔπαθε ἐξαιτίας τῆς κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας του στὴν Ψαλμωδία: «...Διαγενομένης τῆς Παρασκευῆς, εὐρέθη ὁ νέος

4 Ὁμιλία στὸν Ψαλμὸ 147, 5. PL 37, 1917.

5 PG 55, 159.

6 PG 55, 159. Βλ. σχετικῶς καὶ στὴ μελέτη τοῦ Α. Δ. Δελημπάση, «Ψάλατε συνετῶς» - Διατί δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐνόργανος λατρεία, προσωπικὴ ἔκδοσι, Ἀθήναι 1982.

7 PG 55, 156, 157.

8 Μ. Βασιλείου, Εἰς 29 Ψαλμ. 3. PG 29, 312C.

δαμονισμένος, ἐπειδὴ, καθὼς ἔλεγεν ὕστερον, καθήμενος εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἔψαλλε καταμόνας τὰ ἑωθινά, ὡς νὰ μὴ τοῦ ἔφθανεν ἡ κοινὴ Ἀκολουθία. Ἀπὸ δὲ τῆς κενοδοξίας τοῦ κλεπτόμενος ὁ δυστυχής, ἐνόμιζεν ἐν ὄσῳ ἔψαλλεν ὅτι ἔβλεπε φῶς καὶ ἀπὸ τὸ φῶς ἤκουσε φωνήν, ἥτις ἔλεγεν εἰς αὐτόν· “Ἄνοιξον τὸ στόμα σου νὰ τὸ πληρώσω ἐκ τῆς χάριτός μου.” Καὶ τυφλωθεὶς τὸν νοῦν καὶ σκοπισθεὶς τὸν λογισμὸν ὁ ἄθλιος, ἤνοιξε τὸ στόμα του, καὶ ἤκουσε φωνήν, ἥτις ἔλεγε· “Δέξου τὸ χάρισμα τῶν Ἀποστόλων μου καὶ τῶν Προφητῶν μου καὶ τῶν Ἀναργύρων μου καὶ τῶν Μαρτύρων μου καὶ τῶν ἄλλων Ἁγίων μου”, ἀντὶ ὅμως Ἁγίων ἐδέχθη ὁ ἄθλιος τοὺς δαίμονας τῆς πλάνης καὶ φουσκωθεὶς ἀπ’ ἐκείνους καὶ μὴ δυνάμενος νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του, πεσῶν χαμαὶ ἔκειτο ὡς νεκρός...»⁹

4. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 4γ.

Ἄς ἔλθουμε τώρα σὲ πρᾶκτικὰ θέματα τῆς λατρευτικῆς μας μουσικῆς, νὰ δοῦμε σὲ ποῖο βαθμὸ εἶναι ἐλεύθερος ὁ ἱεροψάλτης κατὰ τὴν ἀσκήση τοῦ διακονήματός του. Ἀποτελοῦν καθημερινές ἐμπειρίες ὅσα θὰ ὑπενθυμίσουμε ἀμέσως, γι’ αὐτὸ θὰ ἀποφύγουμε νὰ σᾶς κουράσουμε μὲ βιβλιογραφικὲς παραπομπές.

♦ **Τρίτο ζήτημα:** Ἐλευθερία στὶς ἐπιλογές τῶν μελῶν τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Ὁ ἱεροψάλτης, ὡς γνωστόν, εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐπιλέξει τὸ Γένος Μελοποιίας τοῦ τροπαρίου ποῦ θὰ ψάλει (ἐπὶ παραδείγματι, σὲ Ὅρθρο Κυριακῆς μπορεῖ νὰ ἐπιλέξει νὰ ψάλει σύντομο ἢ ἀργο-σύντομο ἢ καὶ ἀργὸ Πασαπνοάριο, σύντομη ἢ ἀργὴ Μεγάλῃ Δοξολογία). **Ὅμως, οἱ ἐκάστοτε ἐπιλογές του θὰ πρέπει νὰ συνάδουν μὲ τὸ εἶδος τῆς τελουμένης Ἀκολουθίας** (δὲν εἶναι διακριτικό, νὰ ψάλλει κανεὶς ἀργὰ Κεκραγάρια σὲ τέλεση Μικροῦ Ἐσπερινοῦ) **καὶ μὲ τὴν χρονικὴ ἄνεση, ἢ ὁποία καθορίζεται ἀπὸ τὸν Προεστῶτα, ἀναλόγως πρὸς τὶς ἀνάγκες τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος.** Ἰδού, ὄριο ἐλευθερίας ἢ ὑπακοῆς στὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν.

♦ **Τέταρτο ζήτημα:** Ἐλευθερία στὴν ἐπιλογή τῶν μελουργῶν τῶν ψαλλόμενων ὕμνων. Κάθε ἱεροψάλτης μπορεῖ ἐλεύθερα νὰ ἐπιλέξει καὶ τὸ μελοποιητικὸ ὕφος τῶν τροπαρίων ποῦ θὰ ψάλει, ἄρα καὶ τὸν μελουργό τους. Μπορεῖ νὰ μεταχειρισθεῖ π.χ. ἓνα Εἰρμολόγιο τοῦ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου (τοῦ 19ου αἰῶνα), νὰ ἀκολουθήσει τὶς πρῶτες μουσικὲς γραμμὲς τῶν Εἰρμολογίων τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου καὶ τοῦ Πέτρου Βυζαντίου (ποῦ ἀποπνέουν τὴν παράδοση τοῦ 18ου αἰῶνα) ἢ νὰ μιμηθεῖ κάποιον νεώτερο διδάσκαλο, ἀναλόγως τῆς σχολῆς ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται. **Ὑπάρχει ἐδῶ περιορισμός;** Φυσικά, ὑπάρχει καὶ εἶναι μόνον ἓνας. Τὰ ἐπιλεγμένα βιβλία ἢ μέλη νὰ ὑπακούουν στοὺς παραδεδωμένους κανόνες μελοποιίας τῶν -λεγομένων κλασσικῶν- μελικῶν «θέσεων». **Τίθεται, ἐπομένως, ἐδῶ μόνον ἓνας ὅρος, ἢ ὑπακοὴ στὴν παράδοση.** Ἀλλὰ θὰ συνεχίσουμε στὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐκπομπῆς μας.

5. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 6.

Β' ΜΕΡΟΣ

Ἀγαπητοὶ ἀκροατές, ἀκοῦτε τὴν ἐκπομπή, «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή», μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Καραγκούνη καὶ τὴν Ἀριάδνη Τσαλούχου.

⁹ Συναξάριον Ἰακώβου Ὁσιομάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ (α' Νοεμβρίου), στὸ ἔργο, Λαγγῆ Ματθαίου, Ἐπισκόπου Οἰνόης, *Μέγας Συναξαριστῆς τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας*, τόμος ΙΑ', Ἀθήναι: 1981, σελ. 42.

Σήμερα, ή έκπομπή μας, δεύτερη κατά σειρά, είναι αφιερωμένη στο μεγάλο ζήτημα τής ελευθερίας στην Ψαλμωδία, γενικώτερα, και στην Ψαλτική Τέχνη, ειδικότερα.

Για όσους άνοιξαν τώρα τους ραδιοφωνικούς τους δέκτες, άς μάς επιτραπεί να σημειώσουμε ότι οι ριζοσπαστικές περι έλευθερίας θέσεις του χριστιανισμού και ή εφαρμογή αυτών στο εκκλησιαστικό βίωμα, είχαν ως συνέπεια τον έμβολιασμό όλων των πτυχών τής ορθοδόξου πνευματικότητας με πνεύμα έλευθερίας, ζωπικό και δημιουργικό. Αυτό το πνεύμα επηρέασε βαθειά και τους δημιουργούς και διαμορφωτές τής Όρθοδόξου Λατρείας, έπομένως και των εκκλησιαστικών λειτουργικών τεχνών, από τις όποιες μάς ενδιαφέρει ή Ψαλτική.

♦ Άλλά, άς δούμε το πέμπτο ζήτημα: Έλευθερία στην έπιλογή του μουσικού ήχου των ψαλλόμενων τροπαρίων. Άν και ή Έκκλησία δέν έχει αφήσει τίποτε στην τύχη, και παραλήλως με τους έορτολογικούς κύκλους τής ήμέρας, τής εβδομάδος, του έτους έχουν ρυθμιστεί και οι κύκλοι τής όκτωηχίας, ή τής πενταηχίας τής εβδομάδος, πάντοτε ό ιεροψάλτης θά είναι έλεύθερος να έπιλέξει τον ήχο ένός «Δύναμις» ή ένός Κοινωνικού, το όποιο πρόκειται να ψάλει. Πάλι, όμως, ή διάκριση του ιεροψάλτου είναι εκείνη, ή όποια θά τον καθοδηγήσει στην έπιλογή ήχου, ώστε αυτός να συνάδει με το πνεύμα και το ήθος τής τελούμενης έορτής.

♦ Έκτο ζήτημα: Έλευθερία στην απόδοση των Προσομίων και των τροπαρίων των Κανόνων. Το πλήθος των ύμνων, που καλείται ό ιεροψάλτης να αποδώσει χωρίς μουσικό κείμενο («παρπιτούρα»), δηλαδή, τα Προσόμοια τροπάρια, τα τροπάρια των Όδών των Κανόνων, αλλά και τα άμέτρητα μη μελοποιημένα Ιδιόμελα, πέρα, ίσως, από τις δυσκολίες που επιφέρουν στον ψάλλοντα, είναι, πάντως, ανεπανάληπτες εύκαιρίες έλεύθερης έρμηνείας. Σε αυτές παρέχεται δυνατότητα αναδείξεως του αυτοσχεδιαστικού ταλάντου του έρμηνευτού (ζητούμενο σε όλες τις παραδοσιακές μουσικές), άρκεί αυτός ό αυτοσχεδιασμός να υπηρετεί με σοβαρότητα τον λόγο και, βεβαίως, να μην εκτροχιάζεται σε κοσμικές και θυμελικές μουσικές γραμμές.

6. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 7.

♦ Έβδομο ζήτημα: Έλευθερία στην μελοποιία. Μέγιστη είναι και ή έλευθερία όποιου επιθυμεί να μελοποιήσει με τον προσωπικό του τρόπο και την έμπνευσή του τους εκκλησιαστικούς μας ύμνους. Βεβαίως, κάπου τα όρια είναι πιδ στενά και κάπου είναι πολύ πιδ έλαστικά. Χρειάζεται πολύ προσοχή για να μελοποιήσει κανείς στο Είρμολογικό Γένος (ένν. τους ύμνους του Είρμολογίου), ένω πιδ εύκολα είναι τα πράγματα στο Σπιχηραρικό Γένος, όπου ανήκουν τα πάσης φύσεως Ιδιόμελα τροπάρια και άκόμη πιδ έλεύθερη είναι ή μελοποιία των παπαδικών μελών, των Μαθημάτων ή των Κρατημάτων στα τελευταία τελείως έλεύθερη. Όμως, και έδω τίθεται ό μόνος όρος τής ύπακοής στην παράδοση. Οι νέες μελοποιήσεις όφείλουν να ύπακούουν στους τρεις κύριους κανόνες τής βυζαντινής μελοποιίας: α) το μελίζειν κατά «θέσεις», β) το να μην συγχίζονται οι «θέσεις» των Γενών (έπι παραδείγματι, να μην μελοποιούνται με «θέσεις» είρμολογικές οι ύμνοι τής Παπαδικής κ.ο.κ.) και γ) να μην εισάγονται καινοφανείς μελωδίες, δανεισμένες από τις κοσμικές μουσικές παραδόσεις.

Έδω, τώρα, θά αρχίσουν να διαφαίνονται και κάποιες συνέπειες από την καθιέρωση τής έν χρήσει σήμερα αναλυτικής σημειογραφίας τής Νέας Μεθόδου. Είναι χιλιοειπωμένο, αλλά πρέπει να τονισθει πάλι. Η αναλυτική σημειογραφία τής Νέας Μεθόδου, με τις άπεριόριστες δυνατότητές της να καταγράφει τα πάντα, είναι τεράστιος, ήθικής φύσεως πειρασμός. Ποιός

ἀπὸ τοὺς νεώτερους καὶ σύγχρονους ἱεροψάλτες μπορεῖ εἰλικρινῶς νὰ ἰσχυρισθεῖ, ὅτι, μὲ ἐργαλεῖο τὴν Νέα Μέθοδο, δὲν ἔχει παραβιάσει ἔστω ἓνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀνωτέρω κανόνες μελοποιίας, εἴτε μελοποιῶντας, εἴτε ψάλλοντας, εἴτε ἐπιλέγοντας ἀνοίκεια μέλη πρὸς ψαλμωδία ἢ καὶ διδασκαλία; Ποιὸς νεώτερος ἢ σύγχρονος μελουργὸς δὲν θώπευσε τὴν ματαιοδοξία του, ἐπιλέγοντας νὰ μεταφέρει στὸν ἱερὸ τῆς Λατρείας χώρῳ πῆς προσωπικῆς του φιλοδοξίας γιὰ μουσικὲς καινοτομίες καὶ πρωτοτυπία, ὅταν καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Δανιὴλ Πρωτοψάλτης ἐλέγχεται, ὅτι εἰσήγαγε στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη τὰ «σύμμικτα» μαθήματα¹⁰;

Δυστυχῶς, σὲ αὐτὸ τὸ κεφαλαῖωδες ζήτημα τῆς ὀρθόδοξης λατρευτικῆς μουσικῆς ἔχει γίνει μεγάλη κατάχρηση τῆς ἐλευθερίας.

♦ **Ὁγδοὸ ζήτημα:** Ἐλευθερία στὴν σύνθεση καὶ τὸν καταρτισμὸ τῶν ψαλτικῶν Χορῶν. Οὐδὲν περαιτέρω σχόλιο γιὰ τὰ αὐτονόητα ὁ διδάσκαλος - μαίστωρ χαίρει ἀπολύτου ἐλευθερίας ἐπιλογῶν ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογή τῶν χορωδῶν, τὴν σύνθεση τοῦ Χοροῦ, δηλαδή, τὴν ἀριθμητικὴ κατανομὴ ἰσοκρατῶν καὶ ψαλτῶν, τὴν ταξιθέτηση τοῦ Χοροῦ, τὴν ἐπιλογή τοῦ ρεπερτορίου, ὅπως καὶ κάθε καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως κατὰ τὴν ἐρμηνεία. Δὲν θὰ μείνουμε σὲ αὐτὰ λεπτομερῶς, ὡς γνωστὰ καὶ ἐν πολλοῖς αὐτονόητα.

Μία παρατήρηση μόνον ἐδῶ, γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ἰσοκρατημάτων. Ὅλες οἱ χειρόγραφες καὶ ἔντυπες ἀνθολογίες ἐκκλησιαστικῶν μελῶν δὲν ἔχουν πουθενὰ δηλωμένα ἰσοκρατήματα, παρότι τὸ ἰσοκράτημα ἀποτελεῖ τὸ «ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ» συστατικὸ τῶν ἀπὸ Χοροῦ ἐκτελέσεων. Αὐτὸ δὲν εἶναι δηλωτικὸ ἐλευθερίας; Ἄρκει τὸ ἰσοκράτημα νὰ μὴν ἐκφυλίζεται σὲ κοσμικοῦ τύπου ἐναρμονίσεις τῶν μελῶν ἢ σὲ συνηχίσεις, οἱ ὁποῖες καταργοῦν τὸν μονοφωνικὸ χαρακτήρα τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Σήμερα, στὴν ἐποχὴ τῆς τεχνολογίας, ποὺ διευκολύνει πῆς ἔντυπες ἢ πῆς ψηφιακῆς ἐκδόσεις, καμμία «καθὼς πρέπει» μουσικὴ ἐκδοσὴ δὲν διανοεῖται νὰ κυκλοφορήσει χωρὶς δηλωμένα ἰσοκρατήματα, ἀσχέτως ἐὰν αὐτὰ εἶναι τοποθετημένα σωστὰ θεωρητικῶς ἢ ἐὰν εἶναι ἐφικτὴ ἢ ἐκτέλεσή τους, ἀσχέτως ἐὰν καταργοῦν τὴν ἐλευθερία μίας δεύτερης ἀπόψεως, ἀσχέτως ἐὰν ὁ ζῶν ἰσοκράτης ἀποτελεῖ, πλέον, εἶδος πρὸς ἐξαφάνιση στὴν Ψαλτικὴ.

7. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 8.

¹⁰ Σὲ μουσικὸ κώδικα τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καταγράφεται ἡ ἐξῆς μαρτυρία: «Δανιὴλ Πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, μαθητὴς Παναγιώτου Χαλάτζογλου ἐν τῷ ιη' αἰῶνι, ὁ μόνος βαθὺς ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ὁ μόνος εὐδοκίμησας ἐν τοῖς συμμικτοῖς μαθήμασι. Σύμμικτα νόει τὰ ἔσω μὲ τὰ ἔξω ἠνωμένα τῆς μουσικῆς.» (Μουσικὴ Ἀνθολογία Ἐηροποτάμου 318, γραμμὴ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1810-1815 ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Καντουιάρη Χίο, ἀρχιδιάκονο Ἀντιοχείας, φ. 140^α, ὅπου ἀλφαβητικὸς κατάλογος τῶν κατὰ καιροὺς ἀκμασάντων μελουργῶν.) Κατὰ τὸν Χρυσάνθου ἐκ Μαδύτων «εἰς τὰ μέλη τούτου εὐρίσκονται θέσεις καινότροποι καὶ τοιαῦται, οἷας δὲν μετεχειρίσθησαν οὔτε οἱ πρὸ αὐτοῦ ψαλμωδοί, οὔτε οἱ μετ' αὐτόν... ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη καὶ ἐξωτερικά, ἅτινα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γράφωνται μὲ τὰς παλαιὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς θέσεις, ἠναγκάσθη νὰ νεωτερίξῃ...», ἐννοεῖται στὴ σημειογραφία καὶ στὶς «θέσεις». (Βλ. Χρυσάνθου ἐκ Μαδύτων, Ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου, Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, ἦτοι βιβλίον διδακτικὸν καὶ πολῦτιμον τῆς Μουσικῆς Ἐπιστήμης καὶ σύγγραμμα περὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, Γεργέστη: Michele Weis 1832, σελ. XLIX.) Εἶναι, ἄλλωστε, γνωστὴ ἡ σχέση τοῦ Δανιὴλ μὲ τὸν Ζαχαρία Χανεντέ, σπουδαῖο ἐκπρόσωπο τῆς ἐξωτερικῆς μουσικῆς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο διδάχθηκε «τὰ ἔξω» καὶ στὸν ὁποῖο δίδαξε τὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. (Βλ. Παπαδοπούλου, Γεωρ., Ἰ., Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῶν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων ἄχρῳ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀκμάσαντες ἐπιφανέστεροι μελωδοί, ὕμνογράφοι, μουσικοὶ καὶ μουσικολόγοι, Ἀθήνα: Κουσουλίνος-Ἀθανασιάδης 1890, σελ.313-314.)

♦ Ένατο ζήτημα: Έλευθερία στην ταχύτητα (χρονική αγωγή) εκτελέσεως τῶν ὕμνων.

Ἀναλόγως πρὸς τὸ φωνητικὸ τάλαντο τοῦ ἱεροψάλτου, πῆς τεχνικὲς καὶ ἀναπνευστικὲς δεξιότητές του, προσαρμόζεται -ἀναπόφευκτα μὲν, ἐλεύθερα δὲ- ἡ ταχύτητα ψαλμωδῆσεως τῶν ὕμνων (ἢ λεγόμενη, χρονικὴ αγωγή). *Ἡ ἀσκήση, ἢ μελέτη μποροῦν νὰ βελτιώσουν τὸν διάκονο τῶν ἀναλογίων, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ξεπεράσουν τὴν φύση του.* Ἐλεύθερα, ἀκόμη, προσαρμόζεται ἡ χρονικὴ αγωγή στὸ εἶδος τῶν Ἀκολουθιῶν. Τὰ ἴδια μέλη, ὡς γνωστόν, ἀποδίδονται διαφόρως στὸν Μικρὸ Ἐσπερινὸ ἀπ' ὅτι στὸν Πανηγυρικὸ ἢ τὸν Ἀρχιερατικὸ. *Ὡς ὅρια ἐλευθερίας ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ τεθοῦν αἰσθητικοὶ περιορισμοί, τί θεωρεῖ, δηλαδὴ, κανεὶς αἰσθητικῶς ὠραῖο ἢ ἀνεκτό.* Πάντως, τὸ μὴ περαιτέρω τάχιστον ἢ βραδύτατον εἶναι ἀκρότητες· τὰ δὲ ἄκρα εἶναι πάντοτε ἄκρα. Ἄς σημειωθεῖ, βέβαια, ὅτι ἀποτελεῖ κατάχρησις τῶν ἐκδόσεων τῆς Νέας Μεθόδου ἢ στανικὴ ἐπισήμανσις τῶν χρονικῶν ἀγωγῶν πρὸ ἐκάστου μέλους, σὲ ὀρισμένες, μάλιστα, περιπτώσεις καὶ μὲ ἐνδειξὴ ἀπολύτων τιμῶν μετρονόμου. Δὲν πρόκειται γιὰ ἄλλο, παρὰ γιὰ καταστρατήγησις τῆς ἐλευθερίας τῶν ἱεροψαλτῶν, οἱ ἀπλούστεροι τῶν ὁποίων κινδυνεύουν νὰ ἐπιβαρυνθοῦν μὲ συμπλέγματα κατωτερότητος, καθὼς νοιώθουν ὅτι ἀδυνατοῦν νὰ ἐκφράσουν καὶ νὰ ἀποδώσουν κατὰ τὴν δύνامي τους τὰ μελοποιήματα.

♦ Δέκατο ζήτημα: Έλευθερία στην ρυθμικὴ ἀπόδοσις τῶν ὕμνων. Ἐλεύθερα, νομίζουμε, πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἐκτελούμενου ρυθμοῦ τῶν μελοποιήσεων, ζήτημα τελείως διάφορο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, τῆς χρονικῆς αγωγῆς. Οἱ περὶ τονικοῦ ρυθμοῦ θεωρητικὲς διατυπώσεις τῆς Νέας Μεθόδου -κατὰ προσωπικὴ ἀπόψιν, ὀρθότατες- ἔχουν πλέον ἀμβλυνθεῖ ἀπὸ πῆς ποικίλες Σχολές (τοπικὰ ὕφη), οἱ ὁποῖες, χάριτι Θεοῦ, ἀναφύονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. *Ἀπὸ τὴν στιγμὴ, λοιπόν, πού κάποια ρυθμικὴ ἰδιαιτερότητα κατὰ τὴν ἐκτέλεσις ἔχει καταστῆ «τοπικὸ ὕφος», ἴδιον, δηλαδὴ, κάποιας τοπικῆς ψαλμικῆς παραδόσεως, θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται ὡς ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸ καὶ ὄχι ὡς λάθος ἢ μειονέκτημα τῆς συγκεκριμένης παραδόσεως.* Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι ἡ αἰσθητικὴ καὶ τὰ κριτήρια διαφέρουν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, ἀπὸ φυλὴ σὲ φυλὴ, ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἄνθρωπο.

Ὅμως, ἀγαπητοὶ φίλοι τῆς ἐκπομπῆς μας, τὸ θέμα εἶναι ἰδιαιτέρως εὐρύ, ὁ χρόνος μας τελείωσε καὶ γιὰ σήμερα, θὰ τὸ ὀλοκληρώσουμε στὴν ἐπόμενη ραδιοφωνικὴ μας συνάντησις.

8. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 9.

ΑΠΟΦΩΝΗΣΗ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

Ἀγαπητοὶ ἀκροατές, ἀκούσατε τὴν ἐκπομπή, «Ψαλμός, Ἐκκλησίας Φωνή», μὲ τὸν **Κωνσταντῖνο Καραγκούνη** καὶ τὴν **Ἀριάδνη Τσαλούχου**.

Στὴ σημερινὴ ἐκπομπή, κατὰ πῆς μουσικὲς γέφυρες, ἀκούσαμε ἐπίκαιρους ὕμνους τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος ἀπὸ ἐξαιρετικὲς σπάνιες ἠχογραφήσεις τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχοντος Πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Κωνσταντίνου Πρίγκου. Προέρχονται ἀπὸ μίαν πολὺτιμη ἐκδόσις τοῦ δικηγόρου καὶ ἐκδότου Ἀνδρέα Παπανδρέου μὲ τίτλο «ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ - ΥΜΝΟΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΥ». Πρόκειται γιὰ διπλὸ δίσκο ἀκτίνας. Οἱ ὕμνοι, πού ἐμεῖς σήμερα ἀκούσαμε, προέρχονταν ἀπὸ τὸν πρῶτο δίσκο.

9. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 11.

Άγαπητοί άκροατές, σᾶς ύπενθυμίζουμε, όπι μπορείτε νά άφήνετε τὰ μηνύματά σας, πς παρατηρήσεις ή πς άπορίες σας, στο τηλεφωνικό κέντρο του Ραδιοφωνικού Σταθμού, καλώντας τον άριθμό 210-7298222, άπό πς 7 τὸ πρωί έως πς 8 τὸ βράδυ ή, άκόμη, μπορείτε νά καλεΐτε τὸ τηλέφωνο 6947774647 του έπιμελητου τῆς εκπομπῆς.

Έπίσης, μπορείτε νά μᾶς στέλνετε προσωπικούς σας δίσκους ή ήχογραφήσεις σας Ψαλτικῆς, πς όποῖες εύχαρίστως θά παίζουμε στην εκπομπή μας. Τὸ ύλικό σας αὐτὸ μπορείτε νά μᾶς τὸ στέλνετε μαζί με τὰ στοιχεΐα σας και ένα σύντομο βιογραφικό σας, είτε ταχυδρομικῶς στη διεύθυνσή μας **Άμοργού 6B, Τ.Κ. 38500, Βόλος**, είτε ψηφιακῶς στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Τομέα Ψαλτικῆς, **tomeaspsaltikis**, μία λέξη, όπως ακούγεται, **@acadimia.org**, όλα τὰ γράμματα με μικρούς λατινικούς χαρακτήρες.

Σᾶς ύπενθυμίζουμε, επίσης, όπι τὰ κείμενα τῶν εκπομπῶν μας ύπάρχουν πλέον αναρτημένα στον ιστότοπο του Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης και Μουσικολογίας τῆς Ακαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου. Όσοι ενδιαφέρεστε νά βλέπετε ή νά κατεβάζετε τὰ κείμενα τῶν εκπομπῶν μας, δὲν έχετε παρὰ νά επισκέπτεσθε τὸ σάιτ του Τομέα στο **www.tomeaspsaltikis** -**μία λέξη, όπως ακούγεται**- gr. Έδῶ μπορείτε, επίσης, νά βρίσκετε πληροφορίες για πς λοιπές δράσεις του Τομέα (συνέδρια, ήμερίδες, λατρευτικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, εκδόσεις-κυκλοφορίες δίσκων), καθώς και επιστημονικές μελέτες του διευθυντου και τῶν μελῶν του.

Σᾶς εύχαριστοῦμε που ήσασταν και σήμερα κοντά μας.

Καλή άντάμωση, πρώτα ο Θεός, τὸ άλλο Σάββατο του Θωμᾶ, την ίδια ώρα.

Ός τότε, νά είστε όλοι καλά. Καλή Άνάσταση.

10. ΠΡΙΓΚΟΣ ΚΩΝ., ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ, Νο 13.